

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI

Perception of Gender in Turkey

Sema GÖKOĞLU

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2936-0862>

ÖZET

Toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kadın ve erkeğin toplum tarafından verilen ve kültürel şekillenmiş toplumsal rollerini kapsar. Bireyler toplumsallaşma sürecinde kendilerine biçilen toplumsal cinsiyet rollerini ve toplumsal hayata ne oranda katılacaklarını öğrenirler. Evrensel bir olgu olan toplumsal cinsiyet, Türkiye'de de özellikle kadınların yaşadığı eşitsizlik, ayrımcılık, şiddet gibi birçok sorunun meşrulaştığı bir alandır. Toplumsal cinsiyet kavramı, feminist hareketlerin de etkisiyle başlangıçta kadın üzerinden bir tartışma zemini yaratmasına rağmen, zamanla erkekleri de belirli kalıplar içinde hareket etmeye zorlayan dolayısıyla her iki cins de kendi gerçekliğinin ötesinde davranmayı dayatarak ayrımcılığı genelleştiren bir olguyu ima etmeye başlamıştır. Süreç içerisinde birçok kazanıma rağmen kadının nesneleştirilmesi, yeni formlarıyla devam etmektedir. Özellikle medyada hakim erkek algısı ile kadın öznesi tüketim aracı olarak sunulmaktadır. Türkiye'de sosyo-ekonomik eşitsizlik ve geleneksel kültürün bu alandaki hakimiyeti nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önemli bir sorun olarak varlığını devam ettirdiği görülmektedir.

Anahtar sözcükler: Cinsiyet algısı, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitsizliği

ABSTRACT

Gender notion -different from biological sex- includes socially assigned male and female social roles shaped by culture. Individuals learn gender roles assigned to them in socialization process and to what extent they will participate in social life. As a universal notion, gender in Turkey also is a platform where many problems including inequalities, discrimination, violence experienced especially by women, are legitimized. Gender notion -despite in the beginning having initiated a discussion platform over 'women' by the feminist movement- in time started forcing men also to act within a certain framework, hence started implying a notion of generalization of discrimination for both sexes as an imposition of a behavior beyond their own realities. Throughout the process, despite many wins, objectification of women through new forms continues. Especially in media, through the dominant male perception, the women subjects are being presented as consumption-tools. It can be seen in that in Turkey due to socio-economic inequalities and traditional cultural domination in this field, gender inequality continues to remain as a significant problem.

Keywords: Gender perception, gender, gender inequality

1. GİRİŞ

Cinsiyet, insanların kadın ve erkek olarak iki farklı biyolojik özellik etrafında tanımlanmasını sağlayan ve doğuştan gelen bir özelliktir. Buna karşın toplumsal yaşam içinde cinsiyet kavramına farklı anlamlar yüklenmiş, bu da cinsiyetin biyolojik özelliklerin ötesine geçen anlamlar kazanmasına neden olmuştur.

Normalde insanların genetik ve biyolojik özelliklerini ve farklılıklarını temsil eden cinsiyet kavramı, bu anlam yüklemeye bağlı olarak toplum içerisinde kadın ve erkeğe biçilen ve erkekleri kadınlara hükmedici bir şekilde konumlandıran rollerin temsil aracı haline gelmektedir (Boylu vd. 2016: 956).

Tarih boyunca bütün toplumlar, kendini inşa etmek ve varlığını devam ettirmek üzere hareket etmiştir. Bunu yaparken doğal olarak doğada hazır bulunduğu şeylerin üzerine kendi alışkanlıkları ve yaratımlarının bir toplamı olan kültürü eklemiş, kendi nihai yapılarına ulaşmışlardır. Toplumlar bu inşa ve kendini sürdürme sürecinde birçok alanda olduğu gibi toplumun temeli kabul edilen aile ve ailenin temeli kabul edilen kadın öznesi konusunda kültürel değerler yaratmışlar ve toplumsal varlıklarını kadın ve erkek için var ettikleri kültürel yapılara dayanarak sürdürmüşlerdir. Günümüzde toplumsal cinsiyet kavramı ile ifade edilen ve özü itibarıyla kadın ve erkeği biyolojik cinsiyetinin dışında bir tanımlamanın nesnesi yapan değerlendirme biçimi, başlangıcından günümüze kadar gelen süreçte az ya da çok kadınların

nesneleştirildiği bir olgunun da zaman içinde kökleşmesine yol açmıştır. Toplumsal cinsiyetin sonucu olarak kadın, kadın olarak değil kadınlık olarak ifade edilen ve toplumun kadından bağımsız olarak yarattığı algı ve bakış açısının mahkûmu bir nesne haline gelmiştir. Erkek için de durum özünde aynı olmakla birlikte dezavantajların kadına yüklendiği bir bölüşümde avantajlarla donatılan nesneleşmiş özne olarak toplumun karar vereni haline gelmiştir. Bu olgu evrensel bir olgu olup Türkiye’de de oldukça güçlü bir tarihsel arka plana sahiptir ve günümüzde de varlığını sürdürmektedir (Bingöl, 2014: 108-109).

Dünyada toplumsal cinsiyet kavramının bir problem olarak yaygın bir şekilde ele alınması 1970’lerde başlamış ve feminist hareketlerin de katkısı ile birçok farklı disiplin altında toplumsal cinsiyet sorunu ırk, etnisite, sınıf farkları gibi diğer ayrımcılık türleri ile birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar temelde sosyal yapılara odaklanırken kadınlara yönelik çalışmaların sayısı artmaya başlamış ve zaman içerisinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığının mağdurunun sadece kadınlar değil erkekler de olduğu kabul görmeye başlamıştır. Bu gelişmeler kadın sorunlarının feminist bakış açısından daha geniş bir bakış açısıyla toplumsal bir sorun olarak ele alınmasının önünü açmıştır. Bu tartışmalarda toplumsal cinsiyet kavramının bir fikirler, ideler, motivasyonlar seti olduğu kabul görmeye başlamış, toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyete özgü yapıların üzerinde temellenerek geliştiği kabul görmüştür. Bu temellenmede erkeğin fiziksel gücü, güç ve iktidarın erkeklik olgusuna tahsis edilmesinin önünü açmıştır (Çak, 2010: 357-358).

Evrensel bir sorun olan toplumsal cinsiyet olgusu, önemli ölçüde kadınların daimi mağdur olduğu bir olgu olmasına karşın erkekleri de belirli kalıp yargılar içinde hareket etmeye zorlayan ve nihayetinde her iki cinse de kendi cinsiyetlerinin ötesinde davranmayı dayatan bir kültürleşme halidir. Toplumsal cinsiyetçilik özü itibarıyla bir kültürleşmedir. Çünkü politika, sanat ve eğitim yoluyla kuşaklar arası aktarılarak yeni kuşakların da mevcut toplum kalıp yargıları doğrultusunda eğitilip biçimlendirilmesini içermektedir. Başta aile çevresinde alınan informel eğitim ve resmi eğitim kurumlarında görülen formel eğitim yoluyla toplumsal cinsiyetçiliği oluşturan kodlar, kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

Sosyal yapının ve bu yapının sürdürülmesini sağlayan eğitimin örtük bileşenlerinden birisi olan toplumsal cinsiyet, eşitsizliğe dayalı evrensel bir sorundur ve özellikle kadınların yaşadığı ayrımcılık, şiddet, taciz gibi birçok sorunun da meşrulaştığı alan olarak varlığını sürdürmektedir.

Türkiye’de kadınların yaşamını kolaylaştırmaya, kadınların toplumsal yaşamdaki konumunu güçlendirmeye ve kadınlara yönelik şiddet ve ayrımcılığı azaltmaya yönelik önemli hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Buna karşın Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından dünyadaki genel sıralama içerisinde hala çok gerilerde olduğu görülmektedir. Ülke içindeki iller arası karşılaştırmalar, yoksulluğun ayırt edici bir unsur olduğuna işaret etmektedir. Fakat her ne kadar yoksulluk ve eğitimsizlik bu sorunda ayırt edici bir unsur olarak görülse de başta siyaset, bilim ve sanat, edebiyat, popüler kültür, moda, medya gibi hemen her alanda kadına yönelik nesneleştirici bakış açısının yaygın bir şekilde varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Üstelik bu ayrımcı tutumun toplumun daha varlıklı ve entelektüel kesimlerine hitap eden mesajlarla bütünleşik olması kalıp yargıların sadece yoksulluğun etkilerine indirgenemeyeceğini göstermektedir.

2. TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI

Platon, mirasını devralıp sürdürdüğü öğretmeni Sokrates’i Devlet isimli ünlü eserinde konuşurken Sokrates’e daha ilk cümleden “Dün tanrıçaya sadakatimi sunmak için Ariston’un oğlu Glaucon ile beraber Pire’ye indim, ...” dedirtir (Platon, 2009: 7). Gerçi gerek Sokrates gerekse Platon’un cinsiyete dair roller konusundaki fikirleri bu giriş cümlesindeki kadar eşitlikçi değildir ancak onlarca tanrı dururken söze tanrıçaya sunulan sadakat ile başlanması, o günden bugüne kadınlar açısından bir şeylerin ters gittiğini düşündürmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramı genellikle toplumdaki yerleşik algı ve değerlendirmelerin sadece kadına yönelik biçimlendirmeleri olarak ele alınmasına karşın her iki cins için de söz konusu bir olgudur. Bu bakımdan Savcı (1999: 130)’nın da vurguladığı gibi, toplumsal cinsiyet her ne kadar biyolojik cinsiyetle açıklanmayan toplumsal sınıf, ataerkillik, siyaset gibi konularla yakından ilgili bir bakış açısına dayansa da toplumda gerçekleştirilen işbölümünü iki cins için de ayrı ayrı düzenleyen referans değerlerdir.

3. TOPLUMSAL CİNSİYETİN ANLAMI VE SOSYO-KÜLTÜREL TEMELLERİ

Cinsiyet kavramı, kadın ve erkeğin biyo-fiziksel özelliklerini ve aralarındaki farkı ifade ederken toplumsal cinsiyet her iki cins farklı roller yükleyen bir algı ve değerlendirme biçimini ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak erkeklere ve kadınlara belirli davranış kalıpları dayatmakta, toplumda hakim olan kültür doğrultusunda hak, görev ve yükümlülükleri iki cins arasında yeniden dağıtmaktadır. Bu hak, görev, yükümlülük ya da sorumluluklar toplumdan topluma nispi değişiklikler gösterse de bütün toplumlar için ortak bir olgudur ve toplumun bütün bireyleri bu kültürel olguyu yakından tanımakta ve buna göre hareket etmektedir (Boylu vd. 2016: 956-957).

Toplumsal cinsiyetin tanımlanmış bir kavram olarak literatüre girmesi kadın ve erkeğin rol ve konularının biyolojik yapıyla mı yoksa kültürle mi alakalı olduğunu tartışan İskandinav sosyologları aracılığıyla olmuştur. Bu tartışmalarda toplumsal cinsiyet kavramı, hiyerarşi ve ayrımcılık temelinde ele alınmış ve bu ilkeler doğrultusunda yapılan toplumun tüm toplumsal sistemde kadın ve erkeğe ayrı ayrı rol ve statüler atayan yerleşik değerler sistemi olarak ele alınmıştır. Bu değerler sistemi kadın ve erkeğe doğal cinsiyetin gereklerinin ötesinde yeni cinsiyet rolleri atamakta ve hiyerarşik olarak erkekleri hemen her konuda kadınlardan daha avantajlı olarak konumlandırırken bütün toplumsal yapıyı ve ilişkileri de kadınların daha düşük statüde yer alacağı şekilde örgütlemektedir. Bu örgütleme sürecinde kadının doğurganlığı ve erkeğin fiziksel güç üstünlüğü temel hareket noktaları olarak görülmekte ve bu özelliklerden yola çıkılarak kadın erkek arasındaki ilişkiler yeniden düzenlenmektedir (Savcı, 1999: 130-131).

Cinsiyet, insanlarda ve hayvanlarda ortak biyolojik özellik olup -hem doğada hem insan toplumlarında-başta iş bölümü olmak üzere birçok paylaşımın temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Kadın ya da erkek olmak, doğuştan ve doğal bir durum iken kadınlık ve erkeklik toplumsallaşmanın bir ürünü olarak kadın ve erkeğe toplum tarafından tanınan statüleri, yüklenen görev ve sorumlulukları ifade etmektedir. Biyolojik seksüel durumdan bağımsız olarak kültürün yarattığı bu yeni yüklem, kadını olması, kabullenmesi gereken vaziyetler içerisinde bir nesne gibi hapsederken erkeği ise hiyerarşinin tepesinde aktif ve yönetici, yönlendirici, inşa edici ve genişletilmiş bir alanın öznesi haline getirmektedir. Öyle ki bu yeni inşada erkeğin zaman ayrımı olmaksızın dışarıda olması erkek olabilmesi için bir koşul iken kadının kocası yanında olmadan gece dışarıda bulunması adeta tecavüzün peşinde koşması anlamında yorumlanabilmektedir (Bingöl, 2014: 108-110).

Toplumsal cinsiyetin yaptığı rol dağılımına bakıldığında zaman erkeklerin payına statüsel ayrıcalıkların, kadınların payına ise görevlere dair rol ve yüklerin düştüğü görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet olgusu kadın ve erkeği toplumda yerleşik değer ve algılara göre yeniden konumlandırmakta, insan doğasının gereklerinin dışına çıkarak hakim ideoloji doğrultusunda kadın ve erkek için yeni rol ve kimlikleri normalleştirmekte, kadın ve erkeği adeta yeniden yaratmaktadır.

Tarihsel olarak beden üzerinden anlamların üretiminde kadın ve erkeğe yönelik beklentilerin farklılaştığı, bedenin kadın için namus, haysiyet, iffet gibi kadını belirli davranışlar listesinin içine hapsedici bir görünüm arz ederken erkek için ise adil, içten, lütfekarlık gibi daha esnek bir yaklaşım içermektedir. Bedenin dış görünüşünün başkaları üzerindeki etkileri ve beklentiler doğrultusunda insanların bedenine şekil vermesi sonucunda beden bir iktidar aracı haline gelmektedir. Toplumsal iktidar bedene yönelik dayatmalarını kadın ve erkek için farklı anlamlarla ortaya koyarken bireyler de bu iktidara boyun eğerek kendilerini yüklenen anlamlar üzerinden yeniden tanımlamaktadır. Bu süreçte sadece beden yeniden şekillenmemekte, zihinsel ve psikolojik yaşam da bedenin algılanışına bağlı olarak şekillenmekte ve bireyler adeta bedenleri üzerinden kendini algılamaktadır (Bilgin, 2016: 220).

Toplumsal cinsiyet, toplum yapısındaki ataerkilliğin bir uzantısı olup bireylerin dışı ya da eril olmanın ötesinde kurgulanan cinsiyete özgü kalıplar, yargılar, beklentiler, tutumlar ve davranışlar içinde olmasını dayatan bir değerler toplamıdır. Toplumsal cinsiyetin temelinde toplumda yerleşmiş olan inanç, değer ve tutumlar vardır. Bu inanç, değer ve tutumlar her iki cins için de rol ve tutumlar inşa etmekte ve bireylerin buna uygun hareket etmesini beklemektedir. Biyolojik özelliklerden bağımsızlaşan rol ve sorumluluklar erkek için genişleyen bir alan yaratırken kadınlar için ise toplumsal alanı kısıtlayıcı bir işlev görmektedir. Erkeklerin özellikle kamusal alandaki görünürlüğünü pekiştiren toplumsal cinsiyet, her ne kadar sadece kadınları belirli bir alana hapsediyor gibi görünse de erkeklere de belirli dayatmalarda bulunmakta ve farklı şekillerde erkekleri de kendi cinsiyet rollerinin dışındaki rol ve tutumlara zorlamaktadır (Çelik, 2016: 1-2). Bu yönüyle toplumsal cinsiyetin eşitlikçi bir baskı rejimi olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar

özellikle fiziksel şiddet gibi kadınların zarar gördüğü hususları meşrulaştırıcı bir rol oynaması dolayısıyla toplumsal cinsiyet sadece kadınlara zarar veren bir olgu gibi görünse de erkeklerin de farklı şekillerde toplumsal baskı altında olduğu göz ardı edilmemelidir. Özellikle “erkek adam” kavramı, fenomenolojik olarak erkekleri ciddi bir şekilde baskı altına almakta ve erkeklerin toplumsal doğrulara göre rızası dışında kalıp yargılara boyun eğmesine yol açmaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyetçiliğin kendine özgü bir eşitlikçiliğinin olduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan geleneksel toplumun kadını hapseden kalıplarına yönelik yaygın eleştirilere kulak verilirken modern toplumun kadına yönelik tutum ve tüketici, yok edici indirgemelerini gözden kaçırmamak gerekmektedir. Kapitalist tüketim toplumu hemen herşeyi metalaştırdığı gibi kadını da cinsel bir obje olarak metalaştırmakta, tüketilebilir bir nesneye indirgemekte, kadının toplumda görünürlüğü bir yandan desteklenip artırılırken diğer yandan da kadın bedeni ve cinselliği kadını değersizleştirerek şekilde ön plana çıkarılmaktadır (Bilgin, 2016: 235-36). Kapitalist tüketim toplumu bir yandan enstelasyon ile kadını tasarımsal bir estetik ve zevk nesnesine dönüştürmekte diğer yandan ise özellikle hizmet sektörünün prezentasyonunda turizm işletmeleri, kadınların beden ve cinselliğinin nesneleştirilmesinden kar maksimizasyonunu sağlamaktadır¹.

Kadın bedeninin bu şekilde nesneleştirilmesi görsel medyada da belirgin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle reklamlar, müzik yapımları gibi görsel-ışitsel medya yapımlarında kadınlar çekici bedenleri ile görselleştirilmektedir. Bunun yanında reklam türü yapımlarda kadınların izleyicilerdeki tüketim/harcama isteğini tahrik edecek nesnelere olarak konumlandırıldıkları da görülmektedir. Müzik yapımları olan video kliplerde ise kadın görselleri sanat eseri olarak takdim edilen ışitsel unsurların çok daha önünde bir yer almakta ve kadınlar çıplak nesnelere olarak sanat eserini tamamlamaktadır (Çak, 2010: 360-362)².

Moda, zaten kıyafet kadar kadının da belirli düşünceler, amaçlar doğrultusunda adeta yeniden tasarlandığı bir alandır. Bu konuda yapılmış birçok çalışma, modanın yeni kıyafetler kadar ihtiyaçlara uygun şekilde yeni kadın tiyolojileri yaratmadaki rolünü ortaya koymaktadır. Buna karşın Yıldız ve Ulurasba (2018: 2403), feminist yükselişin de etkisiyle modanın kadının kendini ifade etmesine hizmet eden roller üstlendiğini de dile getirmektedir. Yazarlara göre moda, kadının kendini tanımlaması, toplumda ifade etmesi ve kendi görünürlüğünü düzenleme gibi konularda feminist yaklaşımların tezleri doğrultusunda kadınlar lehine gelişmelere de imkân yaratmıştır.

Kadının toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak aşağılanması, belirli kalıplar içerisinde tarif edilerek bu kalıplara uymaya zorlanması günlük yaşam kadar medyada da yaygın bir şekilde gerçekleşmektedir. Alanında bilgili ve uzman olduğu kabul edilen Tarihçi-Gazeteci Murat Bardakçı ve Tarih Profesörü Erhan Afyoncu (şu an Milli Savunma Üniversitesi Rektörü)'nun sunumunu yaptığı Tarihin Arka Odası isimli programın çeşitli bölümlerindeki cinsiyetçi tutumu inceleyen bir araştırmada kadınların sıklıkla ve uzman gözüyle aşağılamaya tabi tutulduğu görülmektedir. Programda öğretmen öğrenci ilişkisi bağlamında yer alan kadın tarihçilere öğrenciliğin uygun görüldüğü, kadınların kendi cinslerine uygun olmanın dışında cinsiyetsiz olmaya zorlandığı, bilgi bakımından kendi alanında bile yetersizlikle itham edildikleri, haddini aşan ve zeki olmayan kimseler olarak muamele edildiği görülmektedir. Öte yandan tarihsel kadın karakterlerin ele alındığı bazı bölümlerde ise hemen her erkek hükümdarın harem sahibi olduğu göz ardı edilerek İngiltere Kraliçesi Viktorya'nın bazı ilişkileri dolayısıyla kolaylıkla iffetsizlikle damgalandığı ancak erkek hükümdarların bu iffetsizlikten münezzeh bir şekilde değerlendirildiği görülmektedir (Aslan, 2015: 87-93). Yayınlandığı dönemde oldukça popüler olan ve alanında saygın isimlerin programa çıktığı söz konusu yayında bile kadınlara yönelik bu denli ağır aşağılama ve ithamların normalmiş gibi yapılmış olması, medya-toplum ilişkisinde bu tür bir bakış açısının ne düzeyde normalleştiğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

¹ Bu konuya özellikle turizm sektörü gibi müşteri memnuniyeti kavramının öne çıktığı ve tüketicinin kendini özel hissetmeyi önemseydiği alanlarda işgücünün kadın ağırlıklı olması örnek olarak gösterilebilir. Hizmetin arka plandaki üretiminde aşçı, temizlikçi gibi iş ünvanları ile kadınlar ucuz işgücü olarak yer alırken sunumu aşamasında ise prezentabl ve gülümser bir profil ile yine kadınlar adeta müşteriye verilen hizmetin bir parçası gibi yer almaktadır.

² Nesneleştirme-tüketim ilişkisi konusunda Anneler Günü, Babalar Günü, Sevgililer Günü gibi özel günlerin yaklaştığı dönemlerde yayınlanan reklamların önemli bir kısmında tüketimi tahrik edecek nesneleştirmeleri örnek olarak vermek mümkündür. Öte yandan bazı reklamlarda ise pazarlanan ürünün karşı cinsi tavlamaadaki etkileyici rolüne vurgu yapılmaktadır.

Toplumsal düşünüş ve kültürde bir dönem için egemen bir konumda olan söz konusu programdaki ayrımcılığın bu denli belirgin bir şekilde tekrarlı olarak yer alması, kadına yönelik toplumsal cinsiyet ayrımcılığının toplumun saygın kimliklerince de ne kadar içselleştirildiğini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin popüler entelektüel birikiminde en azından bir dönem için hatırı sayılır bir yeri olup bu tavrı açıkça sergileyenler sadece erkeklerle sınırlı değildir. Türkiye'nin en önemli romancılarından Alev Alatlı'nın roman dilinde de bu ayrımcılığı farklı bir şekilde de olsa alenen görmek mümkündür. Bu konuda bir içerik incelemesi yapan Erdem (2017: 961-962), Alatlı'nın incelenen romanlarında öznelerin toplumsal alana çıkışının toplumsal cinsiyetçi bir görünüm sergilediğini belirtmektedir. Söz konusu romanlarda kadınlık ve erkeklik kesin çizgilerle ayrılırken hem kadınlar hem erkekler önlerine konulan rolleri kabule zorlanmaktadır. Öte yandan bu cinsiyetçi ayırmda kadın ve erkek için ara alanların tanınmadığı, kadın ve erkeğin kalın çizgilerle çizilmiş roller içerisinde kalmaya zorlandığı görülmektedir. Bu çizgilerin dışına çıkan roman kahramanları ise uyumsuz, sorunlu özneler olarak ötekileştirilmekte ve bir dışlanmaya tabi tutulmaktadır.

Erdem (2017)'in bu tespitleri son dönemlerde iktidarla ilişkileri bakımından da göz önünde olan ve oldukça popülerlik kazanmış kadın bir aydının bile ne denli cinsiyetçi bir tutum içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında bu tespitler, kadınlara yönelik ayrımcılık yapan kültür kodlarının öğretilmesinde ve gelecek nesillere taşınmasında kadının, üstelik aydın bir kadının bile ne tür roller üstlendiğini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Kadının dinsel kültürdeki görünümü de çok önemli düzeyde ayrımcılık içermekte ve erkek egemen bir söylemle geliştirilen dinlerde kadın birçok bakımdan adeta kötülüklerin (fitne yaratan) kaynağı olarak görülmektedir. Her ne kadar İslam terminolojisinde cennet annelerin ayağının altında olsa da hakim İslami görüş, kadını denetim altında tutulması gereken, akıldan yoksun ve tehlikeli kabul etmektedir. Erkek ise Adem'in Havva'nın yaratılışına aracılık etmesinden de mülhem bir anlayışla üstün olarak resmedilmektedir³. Bu resmetmenin en önemli ilmi kaynaklarından birisi olan ilmihallerde kadın bir takım zayıflıklarla ilişkilendirilirken bu farklılık, dinsel bir gereklilik olarak kabul edilmesi gereken bir ayırım olarak sunulmaktadır (Doğan, 2012: 98, 103-104). Her ne kadar İslam'ın eşitlikçiliğine sık sık vurgu yapılsa da bu eşitlikçiliğin kadın erkek cinsleri söz konusu olunca erkekler daha eşittir diyen bir algıyla ele alındığı görülmektedir.

Siyaset, ekonomi, medya, dinsel yaklaşımlar gibi sanat ve bilimde de toplumsal cinsiyetçiliğin baskın bir karakter olduğunu söylemek mümkündür. Hatta sanat ve bilimde toplumsal cinsiyetçiliğin sınıf ayrımı, ırkçılık gibi öteki ayrımcılıklarla el ele yürüdüğünü söylemek mümkündür. Öyle ki bireyler arası farklılıklar bilim ve sanatta kategorilerin oluşturulmasında işlevselleştirilmektedir. Bu durum gelişmiş Batılı ülkelerde bile yaygın bir durum iken başta Müslüman toplumlar olmak üzere birçok yer ve toplumda daha derin ayrımların olduğu görülmektedir. Buna karşın günümüz kadınlarının ve ötekileştirilenlerinin bu kalıp yargıları mahcup edecek başarılarla görünürlüklerini artırdığı da dikkat çekici bir gelişmedir. Son yıllarda popülaritesi artan Afrikalı, Hintli sanatçılar bu alanda dikkat çekici bir yükseliş içindedir. Bu etno yükselişe birçok toplumda kadın sanatçıların da eşlik ettiğini söylemek mümkündür (Karacan, 2016: 1090-1091).

4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

4.1. Toplumsal Cinsiyete Yönelik Bazı Kuramsal Açıklamalar

Kadın merkezli bakış açısının kuramsal çerçevesinin sosyal ve politik karşılığı olan feminist düşünce, kadınların ezilmişliğini birçok nedenle ilişkilendirirken ataerki kavramını öne çıkarmaktadır. Feminizme göre ataerki, gerek günlük yaşamda gerekse toplumsal yaşamda kadınlar üzerinde tahakküm kurmanın en önemli aracıdır. Ataerki terimini ilk kullanan sosyologlardan Max Weber'e göre ataerki, genellikle ekonomik ve akrabalık bağlarının hakim olduğu gruplarda hane halkı üzerindeki otoritenin babadan oğula geçmesi durumudur. Yakın dönemlerde bu kavram üzerinden toplumsal ilişkileri açıklayan önemli feminist yazarlardan Kate Millett (1987) ise tarih boyunca görülen tüm uygarlıklar gibi günümüz uygarlığının da ataerki olduğunu ve bu ataerkilliğin toplumdaki sosyal, sivil, resmi ve askeri kurumların hepsi dahil olmak

³ Semavi dinlerdeki ortak anlayışa göre Havva, Adem'in kaburgasından (eğe kemiği diyen dinsel görüşler de vardır) yaratılmıştır. Dolayısıyla Adem, Havva'nın yaratılışına kaynaklık etmektedir ve Havva Adem'e göre eksiktir ve bu değerlendirme, kadınlar için genelleştirilen bir anlayışa da kaynaklık etmektedir.

üzere güç ve otoriteyi erkeklerin uhdesindeki bir ayrıcalık haline getirdiğini ifade etmektedir. Öte yandan bireylerin toplumsallaşmasını sağlayan eğitim, din, edebiyat gibi bütün kurum ve yapılar da bunun pekiştirilmesinde araçsal bir rol üstlenmektedir. Ataerkilliğin hakim otorite ve kurumlar tarafından bu şekilde yaygın ve olağan bir olgu olarak sunulması, kadın ve erkeklerin bu durumu içselleştirmesine yol açmaktadır (Güneş vd., 2017: 247-248).

Bu içselleştirme durumunu Türk toplumunda net bir şekilde görmek mümkündür. Erkek çocuk sahibi olma isteği, birçok toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da bu ataerkil yapının bir uzantısıdır ve özellikle kırsal kesimde doğacak çocuğun erkek olmasına yönelik beklenti sadece erkekler için olmayıp kadınlar da bu beklentiye yaygın bir şekilde katılmaktadır. Hatta geniş ailelerde ailenin yaşlı kadınlarında bu beklentinin daha güçlü olduğunu gözlemek mümkündür⁴.

Kadınların yaşadığı tacizlerin ekşi sözlük gibi platformlardaki itiraf edilme biçimlerinden yol çıkarak söylem analizi yapan Özdemir (2015: 95-96)'in bu konudaki tespitleri de erkek egemen algı ve kültürün sürdürülmesinde kadınların rolünü ortaya koyar niteliktedir. Çocuk bakımından kadınların sorumlu olduğu düşüncesinin hakim olduğu Türk toplumunda kadınların toplumda karşılaştıkları cinsiyetçi sorunlardan yine kadınları sorumlu tutma eğiliminde olduğu görülmektedir. Çünkü kadınlara göre erkekleri yetiştiren annedir ve onun kusurlarından da anne sorumludur. Annelerin çocuğun kusurundan anneyi sorumlu tutma düşüncesinde olması, erkek egemen düşüncüyü içselleştirdiğini göstermektedir.

Türk toplumu için yukarıda ileri sürülen düşünceler, esasında iktidarın ontolojisini en kapsamlı olarak ele alan düşünürlerden Michel Foucault'nun ileri sürdüğü iktidarın normalleştirilerek içselleştirilmesi teziyle önemli bir örtüşme içerisindedir. Modernliğin Eleştirisi'nde Alain Touraine, iktidarı alış biçimi bakımından Foucault'nun farkını açıklarken toplumun işine geleni normalleştirilmesi konusundaki görüşlerinden yararlanır. Foucault'ya göre iktidar normalleştirmez ve iyiyi kötü olarak, sağlıklıyı patolojik (hastalıklı), izin verileni yasaklı, marjinal olanı merkezi ilan edip bütün bunlarla ilgili -gerekli- normalleştirmeleri yapan toplumun kendisidir. Dolayısıyla iktidar toplumun dışında ve topluma düşmanca yönelimlerle baskı altına alan toplum dışı bir özne değil bizzat toplumun kendinde içselleştirdiği görünmez bir mekanizmadır ve hem her yerdedir hem hiçbir yerdedir (Touraine, 2012: 210-211).

Foucault, daha çok iktidara yönelik eleştirileri ile bilinmesine karşın öznenin nesneleşmesini anlamaya çalışmış ve iktidarın özneyi nesneleştirme mekanizmasını çözümlenmeye çalışmıştır. O'na göre iktidarın beden üzerindeki iktidarının ekonomik, bilgi ilişkileri, cinsellik ve iş bölümü gibi bütün alanlarda şekillenmesi sürecinde öznenin de önemli bir payı vardır. Çünkü özne, kendini ifade ederken ve toplum içinde konumlandırırken iktidarın üretimlerinden yararlanmakta, çıkar ilişkileri içerisine girerek bu üretimlere göre kendini yeniden tanımlamaktadır. Öte yandan iktidar da hapisane, okul, aile, mahkeme gibi kurumları aracılığıyla bireyleri toplumsallaştırmaktadır (Kalan, 2014: 142-143).

Esasında bu toplumsallaştırmanın toplumda yeni bir "normal -formel tipoloji-" yaratma süreci olduğu ve toplumla iktidarın görünmez işbirliği içinde üretilen değerlerin normalleştirilmesi olduğu açıktır. Bu bağlamda ele alınca kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin üretilmesi, sürdürülmesi ve yeni nesillere aktarılması her ne kadar erkek egemen iktidarın bir planı/hedefi gibi görülse de bunun içselleştirilip normalleştirilmesi bütün bir toplumun iktidara ortak olma çabasının sonucudur. Hatta burada kadınların yukarıda bahsedildiği üzere kraldan çok kralcı davranmasını erkeklerden rol çalma olarak görmek bile mümkündür.

Hangi toplumsal kesim tarafında yaratıldığı veya sürdürüldüğüne bakılmaksızın bedenün eylemlerinin tarih boyunca yeni anlamlar yüklenerek dönüştürüldüğünü söylemek mümkündür. Bu konuda Mary Douglas (1996), bedenün fiziksel deneyiminin daima toplumsal kategoriler tarafından dönüştürüldüğünü söylemektedir. Vigarello (2008) ise bedenün tarih boyunca salt biyolojik olmanın ötesinde anlamlarla ele alındığına vurgu yaparken Douglas'ın ifade ettiği bedene ilişkin üretimlerin varlığını onaylamaktadır.

⁴ Bu hususta kişisel gözlemler söz konusudur. Ancak geniş ailelerin yaşlı kadınları başta olmak üzere torun beklentisi içinde olan kadınların erkek torun isteğinin ne denli güçlü olduğu yönünde ampirik araştırmaların yapılması, ataerkilliğin kadınlar tarafından ne düzeyde içselleştirilerek alt soylara kültür kodları olarak aktarıldığını ortaya koyması bakımından önemli sonuçlar ortaya koyabilecektir.

Toplumda erkek egemen kültür kodlarının asıl taşıyıcı ve koruyucusu kadınlardır. Kadınlar için bu mesele takip edilen izi sürülen ve ailedeki kız çocuklarına bir "değer ve ahlaki kural" olarak aktarılan hususlardır. Öyle ki gelinleri erkek çocuk doğurmadığı için kapının önüne koyan, eşlerden ziyade kaynanalardır...

Günümüz modern toplumunun inşasında da bedenin bu yeniden üretimi ile yakın bir ilişkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü modern toplumun inşa edici öznesi, birçok değeri üretirken bedeni de kendine göre yeniden üretmiş ve toplumsal ilişkileri bu üretim çerçevesinde yeniden kurgulamıştır. Foucault bu kurgulamada sanayi toplumunun nüfusu ve nüfus üzerinden emek gücünün ve yeni toplumsal sınıfların üretilmesini öne çıkarırken sağlık, yaşam süresi, hijyen, doğum oranı gibi hususların hepsinin bir plan içerisinde ele alındığını dile getirmektedir (Arpacı, 2016: 81-83).

Toplumsal cinsiyetçiliği besleyen temel faktör toplum yapısı ve toplumsal kurumlar olduğu için değişen toplumsal yapı ile birlikte erkek ve kadının rol dağılımında zaman içerisinde farklılaşmaların çıktığı da görülmektedir. Özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra kadınların iş yaşamına katılımı, erkeğin geleneksel rolünde aşınmalara yol açmıştır. Günümüzde kadınların iş yaşamına daha fazla katılım göstermesine bağlı olarak iş bölümünde bazı değişimlerin olduğu görülmektedir. Bu hususta Avşar (2015: 234-236), erkeğin modern öncesi dönemdeki tartışmasız egemenliğinin aşındığını ileri sürerken günümüzde otoritenin babadan oğula devredilme kadar para kazanma becerisi ile de yakından ilişkili hale geldiğini belirtmektedir. Erkekler kadar kadınların da iş yaşamına katılması ve sosyo-ekonomik alanda görünürlüğünün artmasına bağlı olarak erkekler geçmişteki konumlarını korumakta zorlanmaktadır. Bunlara ek olarak Walter Hollstein gibi yazarlara göre teknolojiye bağlı değişim ve gelişme ile birlikte erkeğin güç ve kudreti toplumsal cinsiyetten ziyade güç araçlarını en iyi kullananların eline geçmekte ve bu da erkeklerin egemenliğini aşındırmaktadır.

Günümüzde bu alanda özellikle feminist yazarların yaptığı tartışmaları ele alan Savcı (1999: 141), aktörlerin mevcut teknolojiyi yorumlayışlarında belirgin bir fikir birliği olmadığını, kimi yazarların toplumsal değerlerin söz sahibi olduğunu bazı yazarların ise toplumların teknoloji ile ilişki biçimlerinin söz sahibi olduğunu belirtmektedir.

Bunlara karşın Cockburn (1997, 1998), Wajcman (1991) gibi araştırmalar, gelişen teknolojilerin ev yaşamında kullanılan örneklerinin toplumsal cinsiyetçiliğin pekiştiren bir rol oynadığına işaret etmektedir. Erkekler her ne kadar bu konularda ev işlerinde eşlerine yardımcı olduklarını düşünse de gerçekte ise iş bölümünün kadın/erkek ayrımı gözetilerek yapıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerin yaptığı ev işleri çoğu zaman dışarıdan yapılabilen ve rutin olmayan işler iken kadınlara doğal bir yük olarak kalan ev işleri ise bir türlü sonlanmayan ev işleridir (Akt: Boylu vd. 2016: 961-962).

4.2. Dünyada Toplumsal Cinsiyet ve Ayrımcılık

Toplumsal cinsiyet sorunu ve bu bağlamda kadınların karşı karşıya oldukları toplumsal baskı, bireysel şiddet ve ayrımcılık evrensel bir sorun olup son yıllarda bu konuda önemli çalışmalar yapılmaktadır. Başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası kuruluşlar ve AB'nin bu konuda önemli çabalarının olduğu görülmektedir. Bu konuda öne çıkan girişimlerin bazıları aşağıdaki şekildedir;

CEDAW: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi olup BM Genel Kurulu tarafından 3 Eylül 1981'de kabul edilmiştir. CEDAW Türkiye'de 11 Haziran 1985'te TBMM tarafından onaylanmış, 19 Ocak 1986'da yürürlüğe girmiştir (Türk Ünitersiteli Kadınlar Derneği, CEDAW, https://www.tukd.org.tr/?page_id=410, Erişim: 01.07.2019).

AB'nin kadınlara yönelik normatif düzenlemeleri: Bu düzenlemeler İnsan Hakları Beyannamesi'nde belirtildiği şekilde eşitliğin kullanılması, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 2. Maddesinde yer alan ve ayrımcılığa yönelik hükümler kapsamında iyileştirmeler yapılması, aynı anlaşmanın 3. Maddesindeki cinsiyet eşitliği ile ilgili hükümlerin hayata geçirilmesi, ayrımcılık yasağı, kadınların sosyal ve ekonomik yaşamda görünürlüğünün artırılması ve bağımsızlığının sağlanması olarak sıralanabilir (Toksöz ve Memiş, 2018: 59-63).

Pekin Deklerasyonu: Son yıllarda CEDAW'ın hayata geçirilmesi ve kadınlara daha eşitlikçi bir dünya yaratma adına atılan en önemli adımlardan birisi de Pekin Deklerasyonu'dur (Toksöz ve Memiş, 2018: 69).

BM Binyıl Hedefleri: BM, 2000 yılında yeni millenyumda hayata geçirilmek üzere birçok konuda bin yıl hedefleri oluşturmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitliği de bu konular içerisinde olup bu hedefler doğrultusunda sonraki yıllarda birçok proje ve uygulama hayata geçirilmiştir (Toksöz ve Memiş, 2018: 70).

Avrupa'da kurumsal nitelikli başka çalışmalar da söz konusudur. Bunlar içerisinde Avrupa Konseyi'nin toplumsal cinsiyet eşitliğini evrensel ve çözümlenmesi gereken bir sorun olarak gören Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi 2014-2017 öne çıkmaktadır. Strateji belgesinde ulaşılmak istenilen toplumsal cinsiyet

eşitliğinin tanımı “toplumsal cinsiyet eşitliği, kadının ve erkeğin kamusal ve özel hayatın bütün alanlarında eşit ölçüde görünür olması, güçlenmesi, sorumluluk alması ve katılımı, kadınlarla erkekler arasında kaynak dağılımında eşitlik” şeklinde yapılmıştır. Tanımda yer alan amaçlara ulaşabilmek için birçok strateji benimsenmiştir. Kalıp yargılar ve cinsiyetçilikle mücadele, kadına yönelik şiddetin önlenmesi, kadınların adalete eşit erişiminin sağlanması, kadınların karar alma mekanizmalarındaki etkinliğinin artırılması öne çıkan strateji ve hedefler olarak dikkat çekmektedir (Toksöz ve Memiş, 2018: 64-65).

Kadınların sosyo-ekonomik hayata daha eşitlikçi bir şekilde katılması ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması için Avrupa’da belediyelerin de önemli girişimleri vardır. Bu konuda Avrupa Belediyeler Konseyi tarafından 2005 yılında Avrupa Yerel Yaşamda Kadın Erkek Eşitliği Şartı hazırlanmış ve belediyelerle diğer yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır. Bu Şart, belediyelerin kadın erkek eşitliğini sağlamada kamusal bir görev üstlenme bilinci ile ortaya çıkmıştır. Bu Şart kapsamında belediyelerin eylem planları oluşturularak kadın erkek eşitliği, çoklu ayrımcılık ve dezavantajların azaltılması, kararlara katılımı eşitlik, kalıp yargıların kırılması, yönetimlerin faaliyetlerinde eşitlik konularında ilerleme sağlanmasını amaçlamaktadır (Demirdirek ve Şener, 2014: 12).

4.3. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Ayrımcılık

Türkiye, toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda oldukça kötü sicile sahip bir ülkedir. BM’nin bu konuda oluşturduğu endekse göre dünya genelinde 68. Sırada Dünya Ekonomik Forumu 2013’te yayınlanan Cinsiyet Ayrımcılığı Raporu’nda ise 136 ülke içerisinde 120. Sıra ile sonlarda yer almaktadır. Türkiye içindeki cinsiyet eşitsizliğinin durumuna bakıldığında ise İstanbul, Tunceli, Bolu, Düzce, Eskişehir gibi illerin diğer illere göre daha iyi durumda olduğu ama İzmir, Ankara gibi birçok ilin şaşırtıcı bir şekilde bu konuda karnesinin kötü olduğu görülmektedir. Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin illere göre dağılımına bakıldığı zaman yoksulluğun en önemli ayırt edici unsur olduğu görülmektedir. Çünkü illerin kendi içindeki eşitsizlik sıralamasına bakıldığı zaman yoksulluğun en yoğun olduğu illerin cinsiyet eşitsizliğinde en kötü karneye sahip iller olduğu görülmektedir (Demirdirek ve Şener, 2015: 5- 8).

TEPAV’ın Türkiye’deki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yıllar itibarıyla inceleyen raporları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiğini ancak bazı illerdeki durumun eşitlikçilik lehine değişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu konuda 2015 yılında hazırlanan raporda İstanbul’un en eşitlikçi il konumunu korumasına karşın daha önceki raporlarda Ankara, İzmir gibi illerde önemli iyileşmeler olduğu görülmektedir. Öte yandan bu son rapora göre Adıyaman, Siirt, Afyon, Niğde, Yozgat, Muş ve Bitlis eşitsizliğin en yüksek olduğu iller olarak dikkat çekmektedir. Rapora göre bazı illerin birkaç yıl öncesine göre birkaç basamak iyileşme göstermesinin altında yatan temel faktör ise sosyo-ekonomik iyileşmeden ziyade belediye meclisi gibi temsil organlarındaki kadın sayısının artışı ile ilgilidir (Urul, 2016: 7-8). Dolayısıyla sınırlı sayıdaki kadının politik statüsündeki değişim illerin konumunu önemli ölçüde etkilemektedir ancak geride kalan milyonlarca kadın için durum fazla bir değişiklik göstermemektedir. Bu nedenle bazı illerdeki demokratik katılımı ilgili iyileşmelerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azalması şeklinde yorumlamak çok da gerçekçi bir yaklaşım değildir.

5. SONUÇ

Toplumsal cinsiyet olgusu, tarihsel ve evrensel bir olgu olarak kadın ve erkeğin biyolojik türsel özelliklerinden ilham alan ancak bu türsel özelliklerin çok ötesine geçen bir ayrımcılığın genel adıdır. Kadınların hayatın hemen her alanında ötelenmesi, dışlanması, aşağılanması, şiddete ve istismara maruz kalması başta olmak üzere birçok sosyal ve psikopatik olumsuzluğu tanımlamada referans kavram olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği, her ne kadar ataerkil temelleri nedeniyle sadece kadınlara yönelik bir ayrımcılığı işaret ediyor gibi görünse de her iki cins için de birçok olumsuzluğu yapısında barındırmaktadır.

Erkeğin fiziksel güçlülüğünden hareketle toplumsal rol dağılımında erkeklere üstünlükler kazandıran ve hiyerarşide erkeğe ayrıcalıklar sağlayan toplumsal cinsiyet eşitsizliği, erkekleri de kendine özgü kalıp yargıların içerisine hapsedmektedir. Ancak erkeğin kadınlara göre daha avantajlı bir durumda olduğu açıktır ve kadınlar kendilerine atfedilen eksikliklere istinaden erkeklere nazaran çok daha fazla kalıp yargı ile baş etmek zorundadır. Bu kalıp yargılar önemli ölçüde toplumsal iş bölümünü de etkilemekte, kadına kapalı alanlarda hizmet etme rolünü yüklerken erkeğe ise daha görünür roller vermektedir.

Bütün toplum ve kültürlerde çeşitli düzeylerde varlığını sürdüren toplumsal cinsiyet eşitsizliği siyaset, bilim ve sanat, moda, popüler kültür, müzik ve diğer birçok alanda kendini göstermekte ve özellikle

kadının nesneleştirilmesine dayanmaktadır. Sanayi Devrimi sonrasında modern toplumunda kadınların çeşitli alanlardaki görünürlüğü artmış olmasına karşın bu nesneleştirmenin yeni formlar kazanarak özellikle medya kaynaklı enstelasyonlarla derinleştiği görülmektedir. Bugün görsel/işitsel yayınların hemen hepsinde kadın öznesi, erkek bakış açısıyla nesneleştirilmiş bir şekilde tüketim aracı olarak sunulmakta hatta doğrudan tüketilmektedir.

Bu evrensel soruna yönelik olarak başta Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği içindeki kurumsal yapılar tarafından kapsamlı çözümler aranmaktadır. BM'nin 1981'de yürürlüğe koyduğu CEDAW bunlar içerisinde taraf ülkeleri de bağlayıcı bir anlaşma olarak öne çıkmaktadır. Avrupa genelinde de önemli girişimler söz konusudur. Türkiye'de de son yıllarda önemli çalışmalar söz konusudur. Ancak Türkiye'de gerek sosyo-ekonomik eşitsizliğin genel bir sorun olması gerekse geleneksel kültürün bu alandaki etkisinin kırılmamış olması nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaygın bir sorun olarak varlığını sürdürmesine yol açtığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Arpacı, M. (2016). Foucault, Biyopolitika ve Biyotarih: Tarihsel Çalışma Alanları Olarak Tıp, Beden ve Nüfus, *Vira Verita*, 2016/1, 80-97.

Aslan, A. (2015). Tarihin Arka Odası'nda "Kadın", *İLEF Dergisi*, 2(1), 77-94.

Avşar, S. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden "Yeni Erkek"liğin Doğuşu, *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 224-241.

Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve Modern Toplumda Kadın Bedeni ve Cinselliği, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 219-243.

Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16, 108-114.

Boylu, A., Ayan, H. ve Bilgin, İ. (2016). Toplumsal Cinsiyet ve Ev Teknolojilerinin Kullanımına Etkisi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 955-965.

Çak, E. Ş. (2010). Toplumsal Cinsiyet Ve Feminizm Teorileri Bağlamında Türkiye'deki Reklam Filmleri Ve Popüler Müzik Videoları, *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 4, 101 – 110.

Çelik, G. (2016). "Erkekler (de) ağlar!": Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü", *Fe Dergi*, 8(2), 1-12.

Demirdirek, H.; Şener, Ü. (2014). 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Ankara.

Doğan, H. (2012). Popüler İslami Yazında Kadın Bedeni: Kadınlara Anlatılan "Fitne", *Folklor/Edebiyat*, 8(69), 87-108.

Erdem, N. A. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Alev Alıtlı Romanlarında Özne-İktidar İlişkisi, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(2), 936-963.

Güneş, F. (2017). Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 245-256.

Kalan, Ö. (2014). Foucault'un Biyopolitika Kavramı Bağlamında Moda Ve Beden: *Vouge Dergisi Üzerinden Bir Söylem Analizi*, 8 (3), 140-162.

Karacan, N. (2016). Toplumsal Cinsiyet Kavramı, Yeniden İnşası ve Sanata Yansımaları, *İdil*, 5 (24), 1079-1093.

Özdemir, Y. D. (2015). Taciz Anlatılarında Cinsiyetçi Söylemlerin Yeniden İnşası: #Sendeanlat, *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(2), 80-103.

PLATON (2009). *Devlet*, Lacivert Yayıncılık, Çev: Neval Akbıyık, İstanbul.

Savcı, İ. (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54(1), 123-142.

Touraine, A. (2012). *Modernliğin Eleştirisi*, Cogito YKY Yayınları, 8. Baskı, Çev: Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul.

Toksöz, G.; Memiş, E. (2018). *Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi, İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması*, CEİD Yayınları: Ankara.

Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği, CEDAW, https://www.tukd.org.tr/?page_id=410, Erişim: 01.07.2019.

Urul, A. K. (2016). 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi – 2016, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Ankara.

Yıldız, Ş.; Ulurasba, N. (2018). Moda ve Feminizm İçinde Kadın Olmak, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 2388-2410.

